

कंठ सुगम संगीत

१. स्वर परिचय

स्वर हा संगीताचा आत्मा आहे. ठरावीक कंपनसंख्येच्या स्थिर आणि मधुर नादाला स्वर असे म्हणतात.

स्वरांचे २ प्रकार पडतात. १) शुद्ध स्वर २) विकृत स्वर

विकृत स्वराचे दोन प्रकार पडतात. १) कोमल स्वर २) तीव्र स्वर

स्वरालंकार - स्वरांच्या नियमबद्ध, रचनेला अलंकार असे म्हणतात. अलंकारांचा उपयोग स्वरांच्या अभ्यासासाठी तसेच राग रंजकतेसाठी केला जातो.

घटक १ स्वर

१.१ - शुद्ध स्वर - सात - सा रे ग म प ध नि ।

१.२ - विकृत स्वर

अ) कोमल स्वर - चार - रे ग ध नि ।

ब) तीव्र स्वर - एक - म

१.३ - स्वरालंकार

१.३.१) सा रे ग म प ध नि सां ।

सां नि ध प म ग रे सा ।

१.३.२) सारेग रेगम गमप मपध पधनि धनिसां ।

सांनिध निधप धपम पमग मगरे गरेसा ।

१.३.३) सारेगम रेगमप गमपध मपधनि पधनिसां ।

सांनिधप निधपम धपमग पमगरे मगरेसा ।

१.३.४) साग रेम गप मध पनि धसां ।

सांध निप धम पग मरे गसा ।

१.३.५) सागरेसा रेमगरे गपमग मधपम पनिधप धसांनिध निरेंसांनि सांगरेंसां ।

सांगरेंसां निरेंसांनि धसांनिध पनिधप मधपम गपमग रेमगरे सागरेसा ।

स्वाध्याय

प्र.१ खालील अलंकार पूर्ण करा.

२) सारेरेसा, रेगरे

१) सारेगसा, रेगरे

प्र.२ वरील अलंकार म्हणण्याचा सराव करा.

२. रागांची शास्त्रीय माहिती (ओळख)

राग गायन हे भारतीय संगीताचे वैशिष्ट्य आहे. मनाचे रंजन करणारी विशिष्ट स्वरांची नियमबद्ध रचना म्हणजे राग होय. रागाचे शास्त्रीय स्वरूप अभ्यासताना थाट, स्वर, वादी, संवादी, वर्ज्य स्वर, जाती, गानसमय इत्यादी घटकांचा समावेश होतो. राग गायन करताना हे घटक विचारात घेणे आवश्यक असते.

२.१ राग	: दुर्गा
थाट	- बिलावल
विकृत स्वर	- नाही
वर्ज्य स्वर	- गंधार व निषाद
जाती	- ओडव-ओडव
वादी	- मध्यम
संवादी	- षड्ज
गानसमय	- रात्रीचा दुसरा प्रहर सां
आरोह	- सा रे म प ध सां ।
अवरोह	- सां ध प म रे सा ।
पकड	- मपध, मरे, ध्र, सा ।

२.२ राग	: केदार
थाट	- कल्याण
विकृत स्वर	- दोन मध्यम व दोन निषादांचा प्रयोग कोमल निषादाचा क्वचित प्रयोग
वर्ज्य स्वर	- गंधार वर्ज्य; आरोहामध्ये रिषभही वर्ज्य
जाती	- ओडव-षाडव
वादी	- मध्यम
संवादी	- षड्ज
गानसमय	- रात्रीचा पहिला प्रहर
आरोह	- साम, मप, मपधप, निधसां।
अवरोह	- सांनिधप, मपधपम, रेसा।
पकड	- मपधपम, सारेसा।

२.३ राग	: देस
थाट	- खमाज
विकृत स्वर	- दोन निषादांचा प्रयोग (आरोहात शुद्ध व अवरोहात कोमल निषाद)
वर्ज्य स्वर	- आरोहामध्ये गंधार व धैवतवर्ज्य
जाती	- ओडव - संपूर्ण
वादी	- रिषभ
संवादी	- पंचम
गानसमय	- रात्रीचा दुसरा प्रहर
आरोह	- सा रे म प नि सां ।
अवरोह	- सांनिधप, मग, रेग, सा ।
पकड	- मपध, मगरे, गसा।

२.४ राग	: भीमपलास
थाट	- काफी
विकृत स्वर	- गंधार व निषाद कोमल
वर्ज्य स्वर	- आरोहामध्ये रिषभ व धैवत वर्ज्य
जाती	- ओडव - संपूर्ण
वादी	- मध्यम
संवादी	- षड्ज
गानसमय	- दिवसाचा तिसरा प्रहर
आरोह	- नि सा ग म प नि सां।
अवरोह	- सांनिधप, मपगम, गरेसा ।
पकड	- निसाम, मपगम, गरेसा ।

२.५ राग	: खमाज
थाट	- खमाज
विकृत स्वर	- दोन निषादांचा प्रयोग (आरोहामध्ये शुद्ध व अवरोहात कोमल निषाद)
वर्ज्य स्वर	- आरोहात रिषभ वर्ज्य
जाती	- षाडव-संपूर्ण
वादी	- गंधार
संवादी	- निषाद
गानसमय	- रात्रीचा दुसरा प्रहर
आरोह	- सा गमपध नि सां।
अवरोह	- सां नि ध प म ग रे सा।
पकड	- गमपधनिधप, धमग।

२.७ राग : तिलककामोद

थाट	- खमाज
विकृत स्वर	- दोन निषादांचा प्रयोग (शुद्ध निषादाचा अल्प व कोमल निषादाचा क्वचित प्रयोग)
वर्ज्य स्वर	- आरोहामध्ये गंधार व धैवत वर्ज्य
जाती	- ओडव - संपूर्ण
वादी	- षड्ज
संवादी	- पंचम
गानसमय	- रात्रीचा दुसरा प्रहर
आरोह	- सारेगसा, रेमप, धमप, सां।
अवरोह	- सां प, धमग, सारे गसान्नी, पन्निसा।
पकड	-प नि सा रे ग सा, रेमप।

२.६ राग	: बागेश्री
थाट	- काफी
विकृत स्वर	-गंधार व निषाद कोमल, वर्ज्य स्वर -आरोहामध्ये रिषभ व पंचम वर्ज्य (अवरोहामध्ये पंचमाचा अल्प प्रयोग)
जाती	- ओडव-संपूर्ण
वादी	- मध्यम
संवादी	- षड्ज
गानसमय	- मध्यरात्री
आरोह	- नि सा गु म ध नि सां ।
अवरोह	- सां नि ध, म प ध म गु, रे सा।
पकड	- ध नि सा म गु, म प ध म गु, म गु रे सा ।

२.८ राग : पहाडी

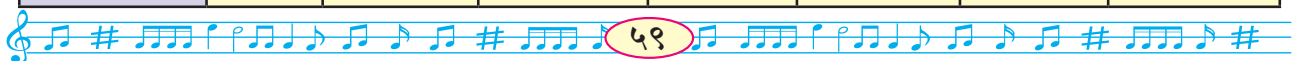
थाट	- बिलावल
विकृत स्वर	- नाही
वर्ज्य स्वर	- आरोहामध्ये मध्यम व निषाद वर्ज्य
जाती	- ओडव-संपूर्ण
वादी	- षड्ज
संवादी	- पंचम
गानसमय	- रात्रीचा प्रथम प्रहर
आरोह	- सा रे ग प ध सां ।
अवरोह	- सां ध प, ग प, ग रे सा ।
पकड	- ग, रे सा, ध, प ध सा ।

राग पहाडी : हा राग लोकगीतामधून निर्माण केलेला राग आहे. या रागाचे मुख्य स्वरूप भूपाली रागासारखे आहे. भूपाली रागामध्ये चलन भेद करून शुद्ध मध्यम आणि निषाद या दोन स्वरांचा समावेश करून पहाडी रागाचे स्वरूप तयार होते. पहाडी रागामध्ये तीव्र मध्यम व इतर कोमल स्वर सुद्धा वापरले जातात. हा राग 'मध्यम'ला षड्ज मानून गायला जातो.

स्वाध्याय

प्र.१ खालील तक्ता पूर्ण करा.

राग	थाट	विकृत स्वर	वर्ज्य स्वर	जाती	वादी	संवादी	गान समय
दुर्गा							
केदार							
देस							
भीमपलास							
खमाज							
बागेश्री							
पहाडी							
तिलक कामोद							

३. सादरीकरण

सुगम संगीतामध्ये स्वर आणि ताल ह्याबरोबरच शब्द हा घटक महत्त्वाचा असतो. शब्दप्रधान गायकी हे सुगम संगीताचे वैशिष्ट्य आहे. ह्यामध्ये भावगीत, भक्तिगीत, गझल, लोकगीत अशा अनेक गीतप्रकारांचा समावेश होतो.

३.१ भजन : मीराबाई

पायोजी मैने राम रतन धन पायो
वस्तु अमोलक दी मेरे सतगुरू
किरपा कर अपनायो ।
जनम जनम की पूंजी पाई ।
जग में सभी खोवायो ।
खर्च न खूटे चोर न लूटे
दिन दिन बढ़त सवायो
सत की नांव खेवटिया सतगुरू
भवसागर तरवायो
मीरा के प्रभू गिरधर नागर
हरत हरत जस गायो ।

गीत : संत मीराबाई
संगीत : हृदयनाथ मंगेशकर
गायिका : लता मंगेशकर

३.२ भावगीत

तोच चंद्रमा नभात तीच चैत्रयामिनी
एकांती मजसमीप तीच तूही यामिनी ॥१॥

निरवता ती तशीच धुंद तेच चांदणे
छायांनी रेखिले चित्र तेच देखणे
जाईचा कुंज तोच तीच गंध मोहिनी ॥२॥

सारे जरी ते तसेच धुंदी आज ती कुठे
मी तोच तीच तूही प्रीती आज ती कुठे
ती न आर्तता उरात स्वप्न ते न लोचनी ॥३॥

त्या पहिल्या प्रीतीच्या आज लोपल्या खुणा
वाळल्या फुलात व्यर्थ गंध शोधतो पुन्हा
गीत ये न ते जुळून भंगल्या सुरातुनी ॥४॥

गीत : शांता शेळके
संगीत : सुधीर फडके
गायक : सुधीर फडके

३.३ चित्रपट गीत : हिरवा निसर्ग हा भवतीने

हिरवा निसर्ग हा भवतीने
जीवन सफर करा मस्तीने
मन सरगम छेडा रे
जीवनाचे गीत गा रे, गीत गा रे धुंद व्हा रे
नवे पंख पसरा, उंच उंच लहरा
भिरभिरणारे गीत गा रे, गीत गा रे धुंद व्हा रे
गुलाबी हवा अशी मंद मंद वाहते
शराबी कळी अशी चिंब चिंब नाहते
सुगंधी फुलांना नशा आज आली
सडा शिंपीला हा जणू प्रीतीने

नव्या संगीतातले तराणे नवे असे
कुणी सोबती मला मिळाल्या हवे असे
जन्म हे जगावे, विश्व हे बघावे
एकरूप व्हावे संगसाथीने

गीत : जगदीश खेबुडकर
गायक : सोनू निगम
संगीतकार : जितेंद्र कुलकर्णी
चित्रपट : नवरा माझा नवसाचा

३.४ गजल : लोग कहते हैं अजनबी तुम हो ।

लोग कहते हैं अजनबी तुम हो।
अजनबी मेरी जिंदगी तुम हो॥
दिल किसी औरका न हो पाया।
आरजू मेरी आज भी तुम हो॥
मुझको अपना शरीक -ए-गम कर लो।
यूं अकेले बहोत दुखी तुम हो॥
दोस्तों से वफा की उम्मीदें।
किस जमाने के आदमी तुम हो॥
संगीत : हरिहरन
गायिका : आशा भोसले

३.५ लोकगीत

अशी चिकमोत्याची माळ होती गं तीस तोळ्याची गं
जसा गणपतीचा गोंडा चौरंगी लाल बावटा गं ॥धृ॥
या चिकमाळेला, रेशमी मऊशार दोरा गं
मऊ रेशमाच्या दोऱ्यात, नवरंगी माळ ओविली गं॥१॥
अशा चिकमाळेला हिऱ्याचे आठ आठ पदर गं
अशी तीस तोळ्याची माळ गणपतीला घातली गं ॥२॥
गोन्या गणपतीला खुलून माळ शोभली गं
अशी चिकमाळ पाहून गणपती किती हासला गं ॥३॥
त्यांन गोड हासून मोठा आशीर्वाद दिला गं
चला चला करूया नमन गणरायाला गं
त्याच्या आशीर्वादने करू सुरुवात शुभकार्याला गं ॥४॥

गीत : विलास जयतापकर
संगीत : निर्मल अरविंद
गायिका : जयश्री शिवराम व कोरस

३.६ नाट्यगीत

कर हा करी धरिला शुभांगी
सुदिनी रमाकांता समोरी ॥धृ॥
सुखदा सदा मत्स्वामिनी तू
गृहसंपदा उपभोगी सारी॥

गीत : गोविंद बल्लाळ देव
नाटक : संशयकल्लोळ

उपक्रम : अभ्यासक्रमातील गीतप्रकारांवर आधारित गाणी ऐका.

४. राग स्वरूप सादरीकरण

४.१ आरोह-अवरोह, मुख्य अंग

४.१.१

राग-दुर्गा

आरोह- सा रे म प ध सां।
अवरोह- सां ध प म रे सा।
मुख्य अंग-मपध, मरे, ध, सा।

४.१.५

राग-खमाज

आरोह- सा ग म प ध नि सां।
अवरोह- सां नि ध प म ग रे सा।
मुख्य अंग-ग म प ध नि ध प, ध म ग।

४.१.२

राग-केदार

आरोह- साम, मप, मपधप, निधसां।
अवरोह- सांनिधप, मपधपम, रेसा।
मुख्य अंग- मपधपम, सारेसा

४.१.६

राग-बागेश्री

आरोह- नि सा ग म ध नि सां।
अवरोह- सां नि ध, म प ध म ग, रे सा।
मुख्य अंग-ध नि सा म ग, मग रेसा।

४.१.३.

राग-देस

आरोह- सा रे म प नि सां।
अवरोह- सां नि ध प, मग, रे ग सा।
मुख्य अंग- मपध, मगरे, गसा।

४.१.७

राग-तिलक कामोद

आरोह- सारेगसा, रेमप, धमप, सां।
अवरोह- सांप, धमग, सारेगसान्नी, पन्निसा।
मुख्य अंग- पन्नि सारेगसा, रेमप ।

४.१.४

राग-भीमपलास

आरोह- नि सा ग म प नि सां।
अवरोह- सां नि ध प, म प ग म, ग रे सा।
मुख्य अंग-नि सा म, म प ग म, ग रे सा।

४.१.८.

राग-पहाडी

आरोह- सारेगपधसां।
अवरोह- सांधनीप, गप, गरेसा।
मुख्य अंग- ग, रेसा, ध, पधसा।

स्वाध्याय

प्र. १ वेगवेगळ्या रागांचे आरोह अवरोह म्हणण्याचा सराव करा.

४.२ सरगम गीत

४.२.१ राग-दुर्गा

ताल-झपताल

स्थायी

ध	-	म	प	ध	म	-	रे	रे	सा
×		२			०		३		
म	रे	प	प	ध	सां	सां	ध	म	रेसा
×		२			०		३		

अंतरा

ध	म	प	प	ध	सां	सां	रें	रें	सां
×		२			०		३		
ध	सां	रें	मं	रें	सां	सां	ध	ध	प
×		२			०		३		
ध	-	म	प	ध	म	-	रे	रे	सा
×		२			०		३		

४.२.२ राग-केदार

ताल-त्रिताल

स्थायी

					सा	म	म	प	मं	प	ध	प
					०				३			
म	-	रे	सा	रे	रे	सा	-	मं	प	ध	नि	प
×				२				०			३	
सां	-	ध	प	मं	प	म	-					
×				२								

अंतरा

					मं	प	ध	नी	सां	-	सां	-
					०				३			
मं	मं	रें	सां	नि	रें	सां	-	रें	रें	सां	नि	ध
×				२				०			३	प
म	म	रे	सा	नि	रे	सा	-					मं
×				२								प

४.२.३ राम-देस

ताल-त्रिताल

स्थायी

सां	-	-	रें	सां	नि	ध	प	रे	म	-	म	प	नि	-	नि
×				२	०			०	०			३			
प	म	ग	रे	ग	नि	-	सा	म	प	नि	ध	प	म	ग	रे
×				२	०			०				३			

अंतरा

सां	-	सां	सां	नि	सां	सां	-	म	-	म	म	प	प	नि	नि
×				२				०				३			
रें	सां	नि	ध	प	म	ग	रे	नि	सां	रें	मं	गं	रें	नि	सां
×				२				०				३			
सां	नि	ध	प	म	ग	रे	सा	नि	-	ध	नि	प	ध	म	प
×				२				०				३			

४.२.४ राग-भीमपलास

ताल-त्रिताल

स्थायी

प	-	-	ग	म	ग	रे	सा	ग	म	प	नि	ध	प	ग	म
×				२				०				३			
ग	म	प	नि	ध	-	प	-	नि	-	सा	ग	रे	-	सा	-
×				२				०				३			
म	प	ग	म	ग	रे	सा	-	ग	म	प	नि	सां	नि	ध	प
×				२				०				३			

अंतरा

सां	-	सां	-	रें	नि	सां	-	ग	म	प	म	प	नि	प	नि
×				२				०				३			
प	नि	सां	नि	ध	-	प	-	नि	-	सां	गं	रें	-	सां	-
×				२				०				३			
प	-	-	ग	म	ग	रे	सा	म	-	प	नि	ध	प	ग	म
×				२				०				३			

४.२.५ राग-खमाज

ताल-त्रिताल

स्थायी

ग	ग	सा	ग	म	प	ग	म	नि	ध	-	म	प	ध	-	म
×				२				०				३			
ग	-	-	-	ध	नि	सां	-	सां	नि	ध	प	म	ग	रे	सा
×				२				०				३			

अंतरा

ग	म	ध	नि	सां	-	नि	सां	सां	गं	मं	गं	नि	नि	सां	-
×				२				०				३			
सां	रें	सां	नि	ध	नि	ध	प	ध	म	प	ग	म	ग	रे	सा
×				२				०				३			
नि	सा	ग	म	प	ग	-	म	नि	ध	-	म	प	ध	-	म
×				२				०				३			
ग	-	-	-	ध	नि	सां	-	सां	नि	ध	प	म	ग	रे	सा
×				२				०				३			

४.२.६ राग-बागेश्री

ताल-त्रिताल

स्थायी

सा	ग	-	म	-	ध	-	-	म	ध	नि	ध	म	ग	रे	सा
×				२				०				३			
नि	सा	ध	नि	सा	-	म	-	ग	म	ग	सा	ग	म	ध	-
×				२				०				३			
नि	नि	ध	सां	नि	ध	म	प	ध	ग	म	-	ग	रे	सा	-
×				२				०				३			

अंतरा

ग	म	ग	म	ध	ध	नि	नि	सां	-	-	नि	गं	रें	सां	
×				२				०				३			
नि	ध	म	ध	नि	सां	-	नि	सां	गं	रें	सां	नि	ध	सां	-
×				२				०				३			
नि	नि	ध	सां	नि	ध	म	प	ध	ग	म	-	ग	रे	सा	-
×				२				०				३			

५. समूहगीत सादरीकरण

तीन किंवा अधिक व्यक्तींचा समूह जेव्हा एकच गीत एकत्रितरित्या सादर करतो तेव्हा त्याला समूहगीत असे म्हणतात. समूहगीतामध्ये एक सूर एक ताल हे सूत्र महत्त्वाचे असते. समूहात एकमेकांना सहकार्य करणे, एकमेकांना सांभाळून घेणे, स्वतःच्या आवाजावर नियंत्रण ठेवणे आवश्यक असते.

५.१ देशभक्तीपर गीत

सारे जहाँ से अच्छा हिंदोस्तान हमारा।
हम बुलबुलें हैं उसकी यह गुलिस्तां हमारा॥
परबत हो सबसे ऊँचा हमसाया आसमाँ का।
वो संतरी हमारा वो पासबां हमारा॥
गोदी में खेलती हैं जिसकी हजारों नदियाँ।
गुलशन है जिसके दम से रश्क-ए-जीना हमारा॥
मजहब नही सिखाता आपस में बैर रखना।
हिंदी हैं हम वतन हैं हिन्दोस्ताँ हमारा॥

५.२ प्रार्थना

तू बुद्धी दे, तू तेज दे, नवचेतना विश्वास दे
जे सत्य सुंदर सर्वथा आजन्म त्याचा ध्यास दे... ॥धृ॥

हरवले आभाळ ज्यांचे हो तयांचा सोबती
सापडेना वाट ज्यांना हो तयांचा सारथी
साधना करिती तुझी जे नित्य तव सहवास दे
.....॥१॥

जाणवाया दुर्बलांचे दुःख आणि वेदना
तेवत्या राहो सदा रंध्रातुनी संवेदना
धमन्यातल्या रुधिरास या खल भेदण्याची आस दे
सामर्थ्य या शब्दांस आणि अर्थ या जगण्यास दे
.....॥२॥

सन्मार्ग आणि सन्मती लाभो सदा सत्संगती
नीती ना ही भ्रष्ट हो जरी संकटे आली किती
पंखास या बळ दे नवे, झेपावण्या आकाश दे
.....॥३॥

५.३ स्वागतगीत

स्वागतम्
स्वागतम् शुभ स्वागतम्
आनंद मंगल मंगलम्
नित प्रियम् भारत भारतम् ॥धृ॥
नित्य निरंतरता नवता
मानवता समता ममता
सारथि साथ मनोरथ का
जो अनिवार नही थमता
संकल्प अविजित अभिमतम्॥१॥
कुसमित नई कामनाएँ
सुरभित नई साधनाएँ
मैत्रि मति क्रिडांगन में
प्रमुदिन बन्धु भावनाएँ
शाश्वत सुविकसित इति शुभम्॥२॥
आनंद मंगल मंगलम्

५.४ गोंधळ

आई भवानी तुझ्या कृपेनं
तारसी भक्ताला
अगाध महिमा तुझी माऊली
वारी संकटाला
आई कृपा करी माझ्यावरी
जागवितो रात सारी
आज गोंधळाला ये
गोंधळ मांडला गं भवानी गोंधळाला ये
गोंधळ मांडला गं अंबे गोंधळाला ये
उधं उधं उधं उधं || धृ ||
गळ्यात घालून कवड्याची माळ
पायात बांधिली चाळ
हातात परडी तुला गं आवडी
वाजवितो संबळ
धगधगत्या ज्वालेतून आली
तूच जगन्माता
भक्ती दाटून येते आई
नाव तुझे घेता
आई कृपा करी माझ्यावरी
जागवितो रात सारी
आज गोंधळाला ये.....
उधं उधं उधं उधं... || १ ||
अगं सौख्य भरीला माणिक मोती
मंडप आकाशाचा
हात जोडूनी करुणा भाकितो
उद्धार कर नावाचा
अधर्म निर्दाळूनी धर्म हा
आई तूच रक्षिला
महिषासूर-मर्दिनी पुन्हा हा
दैत्य इथे माजला

आज आम्हांवरी संकट भारी
धावत ये लवकरी
अंबे गोंधळाला ये.....
उधं उधं उधं..... || २ ||

५.५ पोवाडा

प्रतापगडाच्या पायथ्याशी खान....(३)
आला बेगुमान नाही त्याला जाण
शिवाजी राजाच्या करामतीची
त्याशी नाही जाणीव शक्तीची
करील काय कल्पना युक्तीची हा जी जी जी....()

महाराजानी निरोप घेतला ...(२)
नू दंडवत घातला भवानीला
तसाच आई जिजाऊला
वकुत ह्यो वंगळ त्यां कसला
पानी आलं आईच्या डोळ्याला
न सरदार लागला रडायला
अहो हे हे हे सरदार तर रडतीलच
पण हत्ती घोडं शिवना चाऱ्याला
अन् गाई बघा लागल्या हंबराया
असला बेहुद वकुत आला
दुश्मनाच्या गोटामधी चालला मराठ्याचा राजा
अहो राजा हो जी दाजी र जी जी...(३)

खानाच्या भेटीसाठी....(२)
महाराजानी एक शानदार शामियाना उभारला होता
भेटीसाठी छान उभारीला
नक्षीदार शामियान्याला
अन् अशा ह्या शामियान्यात
खान डौलत डुलत आला...(२)
सय्यद बंडा त्याच्या संगतीला
शिवबाच्या संगती महाला
म्हणतात ना होता जीवा म्हणून वाचला शिवा
राजाला पाहून खान म्हणतो

आओ आओ शिवाजी आ ओ हमारे गले लग जाओ
खान हाक मारीतो हसरी...(२)
रोखून नजर गगनी
जी र जी जी...

पण आपला राजा..(२)
काही कच्च्या गुरूचा चेला नव्हता
राजा गोर पहात त्याची न्यारी
चाल चित्याची सावध भारी
जी र जी जी....

खानानं राजाला आलिंगन दिलं
अन् दगा केला
खान दाबी मानी मान्याला....(२)
कट्यारीचा वार त्यानं केला...(२)
गर खरा आवाज झाला

चिलखत व्हत अंगाला
खानाचा वार फुका गेला
खान यडबडला

इतक्यात महाराजानी
पोटामधी पिसवा ढकलला
वाघनखांचा मारा केला
हे टरटरा फाडला पोटाला
हे तडा गेला खानाचा कोथळा
बाहिर आला जी र जी जी...(३)

प्रतापगडाचे युद्ध जाहले...(३)
रक्त सांडले पाप सारे गेले
पावन केला कृष्णेचा घाट...(२)
लावली गुलामीची हो वाट...(२)
मराठेशाहीचा मांडला थाट हो जी जी....(३)

उपक्रम : समूहगीते ऐकून त्यांची वैशिष्ट्ये जाणून घ्या.

८. स्वरलेखन

८.१ सरगम गीत

राग-पहाडी : ताल - भजनी

(ताल्विकमधील घटक क्रमांक २ मधील एक सरगम गीत .)

८.२ नाट्यगीत

राग - दुर्गा

ताल - त्रिताल

कर हा करी धरिला शुभांगी।

सुदिनी रमाकांता समोरी ॥धृ॥

सुखदा सदा मत्स्वामि नी तू।

गृहसंपदा उपभोगी सारी ॥१॥

९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१	२	३	४	५	६	७	८
-	-	-	रे	म	प	-	ध	ध	प	-	ध	सां	धसां	रें	सां
५	५	५	क	र	हा	५	क	री	५	५	ध	री	लां५	५	शु
०				३				×				२			
ध	-	म	ध	ध	ध	प	ध	सां	-	ध	सां	धसां	रें	-	सां
भां	५	गी	सु	दि	नी	५	र	मा	५	कां	५	ता५	५	५	स
०				३				×				२			
ध	-	म	रे	म	प	-	ध	ध	प	-	-	-	-	-	-
मो	५	री	क	र	हा	५	क	री	५	५	५	५	५	५	५ ॥धृ॥
०				३				×				२			
-	-	-	ध	ध	ध	प	ध	सां	-	ध	सां	धसां	रें	-	सां
५	५	५	सु	ख	दा	५	स	दा	५	म	५	त्स्वा५	५	५	मि
०				३				×				२			
ध	-	प	ध	ध	ध	सां	रें	सां	-	ध	प	मप	ध	प	म
नी	५	तू	गृ	ह	सं	५	प	दा	५	उ	प	भो५	५	गी	सा
०				३				×				२			
-	रे	सा	रे	म	प	-	ध	ध	प	-	-				
५	री	५	क	र	हा	५	क	री	५	५	५				
०				३				×							

